

Дегтяр Д. О.

Київський національний університет культури і мистецтв

РОЛЬ АГРИПИНИ ВАГАНОВОЇ У ТВОРЧОСТІ ГАЛИНИ БЕРЕЗОВОЇ

У статті окреслено основні аспекти творчої взаємодії А. Ваганової та Г. Березової. Виокремлено етапи безпосереднього впливу А. Ваганової на становлення та розвиток виконавської, балетмейстерської та педагогічної майстерності Г. Березової: опанування фаху артистки балету в технікумі, робота в якості помічника балетмейстера у театрі, поради на початку балетмейстерської діяльності у Київському театрі опери та балеті, допомога у налагодженні роботи Київського хореографічного училищ. Шляхом мистецтвознавчого аналізу доведено, що Г. Березова стала своєрідним ретранслятором принципів класичного танцю А. Ваганової в Україні. Результати дослідження є внеском у хореологію.

Ключові слова: Галина Березова, Агрипина Ваганова, український балет, хореографія.

Дегтяр Д. О. Роль Агриппины Вагановой в творчестве Галины Березовой / Киевский национальный университет культуры и искусств, Украина, Киев

В статье очерчено основные аспекты творческого взаимодействия А. Вагановой и Г. Березовой. Выделено этапы непосредственного влияния А. Вагановой на становление и развитие исполнительского, балетмейстерского и педагогического мастерства Г. Березовой: овладение профессией артистки балета в техникуме, работа в качестве помощника балетмейстера в театре, советы в начале балетмейстерской деятельности в Киевском театре оперы и балета, помощь в налаживании работы Киевского хореографического училища. Путем искусствоведческого анализа доказано, что Г. Березова стала своеобразным ретранслятором принципов классического танца А. Вагановой в Украине. Результаты исследования являются вкладом в хореологию.

Ключевые слова: Галина Березова, Агрипина Ваганова, украинский балет, хореография.

Degtyar D. O. A Role of Agrippina Vaganova in Creation of Halyna Berezova / Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine, Kiev

In the article outlined basic aspects of creative co-operation of A. Vaganovoy and G. Berezova. The stages of direct influence of A. Vaganovoy are selected on becoming and development of performance, ballet-master and pedagogical trade of G. Berezova: a capture the profession of artiste of ballet in school, work in quality the helper of ballet-master in a theater, advices at the beginning of ballet-master activity in the Kiev theater of opera and ballet, help, in adjusting of work Kiev choreographic school. It is well-proven by a study of art analysis, that G. Berezova became the original repeater of principles of classic dance of A. Vaganovoy in Ukraine. Research results are payment in khoreology.

Key words: Galina Berezova, Agrippina Vaganova, Ukrainian ballet, choreography.

Вступ

Розвиткові хореографічного мистецтва в Україні в ХХ ст. прислужилося чимало видатних митців, серед яких помітне місце посідають представники так званої «ваганівської школи». Вагомий внесок у розбудову українського балетного мистецтва зробила учениця А. Ваганової Галина Олексіївна Березова. Окремим аспектам діяльності Г. Березової присвячені праці В. Володько [1], М. Загайкевич [2], Ю. Станішевського [3], однак комплексного дослідження творчості Г. Березової створено не було. Однією з вагомих складових подібного дослідження повинно стати з'ясування витоків балетмейстерської та педагогічної майстерності Г. Березової, зокрема в аспекті впливу на неї А. Ваганової. Цим і зумовлено актуальність теми цієї статті.

Метою статті є виявлення ролі А. Ваганової у творчості Г. Березової. Завдання: виявити основні етапи творчої взаємодії А. Ваганової та Г. Березової, з'ясувати роль А. Ваганової у балетмейстерській та педагогічній діяльності Г. Березової.

Першу хореографічну освіту Г. Березова отримала у Ленінградському хореографічному технікумі (згодом – Ленінградське хореографічне училище,

нині – Академія російського балету імені А. Я. Ваганової), опанувавши на практиці основи системи свого педагога (створення та виконання рухів на основі знань анатомії та фізіології; урахування психології та індивідуальних природних фізичних якостей (даних) виконавця; свідомий підхід до виконання кожного руху; виразність та активна участь рук при різноманітних формах обертань та у стрибках, сприяння апломбу; сила та одночасно рухливість корпусу; виникнення всіх рухів з «центру», з усього корпусу тощо [4]. На офіційному сайті Академії ім'я Г. Березової вказано серед випускників виконавського факультету 1925 року [5].

Наступним етапом поглиблення ваганівської школи вже у балетмейстерській справі можна вважати діяльність Г. Березової у 1933-1937 рр. в якості асистента балетмейстера (А. Ваганової, яка тоді була художнім керівником балетної трупи) у Театрі опери та балету ім. С. Кірова в Ленінграді. Саме в цей період в театрі А. Вагановою були поставлена авторська редакція «Лебединого озера».

По закінченні оперно-режисерського факультету Ленінградської консерваторії Г. Березова 1937 року поставила дипломну виставу «Лебедине озеро» П. Чайковського у Київському театрі опери та балету. 1938 року А. Ваганова констатувала технічне та художнє зростання балетної трупи Київського ордена Леніна театру опери та балету. Перша самостійна балетмейстерська робота, за думкою А. Ваганової, «була зроблена добре, стиль ленінградської вистави був відтворений повністю» [7, с. 102].

Подібно до А. Ваганової, Г. Березова розділила партію Одетти-Оділії між двома балеринами, звільнила «лебедині» картини від мисливців, вилучила роль Бенно, ввела танці чотирьох пір року на карнавалі у принца. Г. Березова, наслідуючи А. Ваганову, прагнула перетворити балет на «хвилюючу романтичну драму», дія якої відбувалася у 30-ті роки XIX століття, показати Зігфріда романтиком і мрійником, який хоче знайти в коханні до дівчини-лебедя забуття, вирватися із свого аристократичного оточення» [8, с. 353].

Наступного 1938 року Г. Березова перенесла на київську сцену ленінградську інтерпретацію Ф. Лопухова балету П. Чайковського «Спляча красуня». За свідченням Г. Березової, плануючи постановку «Сплячої красуні» Ваганова радила одночасно підготувати труп до створення національної вистави. І коли задуми щодо постановки «Лілеї» К. Данькевича за мотивами творів Т. Шевченка почали втілюватися, Ваганова слідувала за ходом постановки, і Березова отримувала від неї письмові вказівки та поради. Ваганова приїздила в Україну перед прем'єрами балетів Г. Березової, продивлялась генеральні репетиції, усувала недоліки вистави [7, с. 161].

Своєрідне шефство не перервала навіть Велика вітчизняна війна, коли Г. Березова працювала в Казахстані в Алма-Атинському оперно-балетному театрі. У листах до своєї учениці А. Ваганова проявляла живий інтерес до роботи казахського балету, не залишаючи Г. Березову без порад [7, с. 162]. У Казахстані Г. Березова поставила балети «Лебедине озеро» та «Лауренсія» [9].

Важливу роль А. Ваганова відіграла у відновленні роботи Київського хореографічного училища, на чолі якого після Великої вітчизняної війни стала Г. Березова. «Коли, після звільнення України від гітлерівців, 1944 року мені було доручено керівництво Хореографічною школою-десятирічкою, Ваганова взяла найдіяльнішу участь у її організації: висилала до Києва навчальні програми зі спеціальних дисциплін, давала вказівки, як проводити набір, екзамени. З нею обговорювалися кандидатури педагогів – фахівців», - згадувала Г. Березова [7, с. 162].

У статті, що датована 1949 роком, А. Ваганова як голова державної екзаменаційної комісії дала оцінку звітного концерту Київського хореографічного училища. Зокрема, А. Ваганова зазначал, що продемонстровані постановки «наочно засвідчують вірність принципів, закладених в основу навчального процесу училища, - і продовжує, - Я не могла припустити, що за чотири роки, протягом яких існує училище, можна досягти таких значних результатів. У переважної більшості учнів відчувається прекрасна школа та гарно розвинута техніка» [7, с. 119]. Сама А. Ваганова

засвідчує наявність «школи», під якою на той час розуміли виключно «ваганівську школу класичного танцю».

А. Ваганова розуміла, що саме високопрофесійний педагогічний склад та чітко налагоджений керівником училища педагогічний процес став запорукою високого рівня виконавської майстерності: «Культура окремих танців та всієї балетної вистави доводять, що в училище добре підібраний штат досвідчених та творчо обдарованих педагогів, серед яких хотілося б відмітити керівника училища А. Березову, тверда рука якої відчувається в усіх деталях навчально-виробничого процесу» [7, с. 120].

Працюючи в Київському хореографічному училищі, Г. Березова виховала плеяду видатних українських артистів балету, серед яких А. Васильєва, Н. Верекундова. О. Попова, В. Калиновська, В. Денисенко, Ф. Баклан тощо.

На думку учениці Г. Березової, відомого педагога класичного танцю Л. Цветкової, Галина Олексіївна, творчо розвиваючи кращі здобутки російського балетного театру, зокрема, школи класичного танцю А. Ваганової, «започаткувала національні педагогічні традиції в сфері хореографічної освіти. В її [Березової] розумінні балетна школа мала стати і стала навчальним закладом, який не тільки забезпечує високоякісну професійну підготовку, але й тим творчим осередком, де формуються творчі особистості, що в подальшому розвиватимуть і збагачуватимуть національний балетний театр» [10, с. 5].

У подальшій балетмейстерській та педагогічній діяльності Г. Березова не відходила від принципів класичного танцю, закладених А. Вагановою, лише удосконалювала та розширяла межі їхнього застосування. Працюючи не лише з професійними виконавцями, а й з аматорами (протягом тривалого часу Г. Березова була художнім керівником Народного ансамблю класичного танцю Жовтневого палацу культури Укрпрофради), Березова поступово прилучала вихованців до високого світу класичного танцю, не знижуючи вимоги ваганівської системи, але частково змінюючи методичні принципи. Базуючись на основних постулатах системи А. Ваганової та власному педагогічному досвіді, Г. Березова створила цінні праці «Класичний танець» та

«Хореографічна робота з дошкільнятами», які до сьогодні залишаються найпопулярнішими посібниками для педагогів-хореографів, що працюють з дітьми.

Висновки

Отже, досить умовно можна виокремити декілька етапів безпосереднього впливу А. Ваганової на становлення та розвиток виконавської, балетмейстерської та педагогічної майстерності Г. Березової: опанування фаху артистки балету в технікумі, робота в якості помічника балетмейстера у театрі, поради на початку балетмейстерської діяльності у Київському театрі опери та балеті, допомога у налагодженні роботи Київського хореографічного училища.

Можна говорити, що Г. Березова стала своєрідним ретранслятором принципів класичного танцю А. Ваганової в Україні, оскільки саме завдяки її діяльності по впровадженню ваганівських принципів значно зріс рівень виконавської майстерності танцівників Київського театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка, було закладено основи вітчизняної педагогічної школи в сфері класичної хореографії, створено авторську методику викладання основ хореографії та класичного танцю для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Література:

1. Володько В. Ф. Роль класичного танцю у створенні українського національного балету (до сторіччя з дня народження заслуженої артистки України Г. О. Березової) [Електронний ресурс] / Ванда Федорівна Володько // Мистецтвознавчі записки. – 2009. – № 16. – С. 286-292.
2. Загайкевич М. П. Драматургія балету / Марія Петрівна Загайкевич. – К. : Наукова думка, 1978. – 258 с.
3. Станішевський Ю. О. Балетний театр України : 225 років історії / Юрій Олександрович Станішевський. – К., 2003. – 438 с.
4. Ваганова А. Основы классического танца : учебное пособие / Агриппина Яковлевна Ваганова. – Л.-М. : Искусство, 1963. – 179 с.

5. Академия русского балета им. А. Я. Вагановой. Списки выпускников [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.vaganova.ru/students_list.php
6. Швачко Т. А. Березова Анна (Галина) Алексеевна / Татьяна Алексеевна Швачко // Балет : энциклопедия / [гл. ред. Ю.Н. Григорович]. – М. : Советская энциклопедия, 1981. – С. 70.
7. Агриппина Яковлевна Ваганова. Статьи, воспоминания, материалы. – М. – Л. : Искусство, 1958. – 344 с.
8. Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка : Історія і сучасність / Юрій Олександрович Станішевський. – К. : Муз. Україна, 2002. – 736 с.
9. Пасютинська В. Режисер грацій / В. Пасютинська // Вечірній Київ. – 1975. – 6 серпня. – С. 2.
10. Цветкова Л. Ю. Традиції та новації в балетмейстерській і педагогічній діяльності Ганни Березової [рукопис] / Лариса Юріївна Цветкова. – К., 2009. – 8 с. – Архів автора.
11. Березова Г. О. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах / Галина Березова. – К. : Муз. Україна, 1990. – 272 с.
12. Березова Г. О. Хореографічна робота з дошкільнятами : [метод. посіб.] / Галина Олексіївна Березова. – К. : Муз. Україна, 1989. – 202 с.

References:

1. Volod`ko V. F. Rol` klasy`chnogo tancyu u stvorenni ukrayins`kogo nacional`nogo baletu (do storichchya z dnya narodzhennya zasluhenoyi arty`stky` Ukrayiny` G. O. Berezovoyi) [Elektronny`j resurs] / Vanda Fedorivna Volod`ko // My`steczstvoznavchi zapu`sky`. – 2009. – # 16. – S. 286-292.
2. Zagajkevych M. P. Dramaturgiya baletu / Mariya Petrivna Zagajkevych. – K. : Naukova dumka, 1978. – 258 s.
3. Stanishevs`ky`j Yu. O. Baletny`j teatr Ukrayiny` : 225 rokiv istoriyi / Yuriy Oleksandrovy`ch Stanishevs`ky`j. – K., 2003. – 438 s.

4. Vaganova A. Osnovy klassy`cheskogo tancza : uchebnoe posoby`e / Agry`ppy`na Yakovlevna Vaganova. – L.-M. : Y`skusstvo, 1963. – 179 s.
5. Akademy`ya russkogo baleta y`m. A. Ya. Vaganovoj. Spy`sky` vypuskny`kov [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : http://www.vaganova.ru/students_list.php
6. Shvachko T. A. Berezova Anna (Galy`na) Alekseevna / Tat`yana Alekseevna Shvachko // Balet : ency`klopedy`ya / [gl. red. Yu.N. Gry`gorovy`ch]. – M. : Sovetskaya ency`klopedy`ya, 1981. – S. 70.
7. Agry`ppy`na Yakovlevna Vaganova. Stat`y`, vospomy`nany`ya, matery`aly. – M. – L. : Y`skusstvo, 1958. – 344 s.
8. Stanishevs`ky`j Yu. Nacional`ny`j akademichny`j teatr opery` ta baletu Ukrayiny` imeni Tarasa Shevchenka : Istorya i suchasnist` / Yuriy Oleksandrovy`ch Stanishevs`ky`j. – K. : Muz. Ukrayina, 2002. – 736 s.
9. Pasyuty`ns`ka V. Rezhy`ser gracij / V. Pasyuty`ns`ka // Vechirnij Ky`yiv. – 1975. – 6 serpnia. – S. 2.
10. Czvyetkova L. Yu. Trady`ciyi ta novacyi v baletmejsters`kij i pedagogichnij diyal`nosti Ganny` Berezovoyi [rukopy`s] / Lary`sa Yuriyivna Czvyetkova. – K., 2009. – 8 s. – Arxiv avtora.
11. Berezova G. O. Klasy`chny`j tanecz` u dy`tyachy`x xoreografichny`x kollekty`vax / Galy`na Berezova. – K. : Muz. Ukrayina, 1990. – 272 s.
12. Berezova O. G. Xoreografichna robota z doshkil`nyatamy` : [metod. posib.] / Galy`na Oleksiyivna Berezova. – K. : Muz. Ukrayina, 1989. – 202 s.